

Konstitucinis Konstitucinio Teismo paradoksas

ŠARŪNAS VILČINSKAS
VILNIAUS 2-OSIOS ADVOKATŲ KONTOROS
ADVOKATAS

Nesulaikoma laiko tėkmė leido dabartinės kartos Lietuvos žmonėms sulaukti galiojančios Konstitucijos 20-ties metų jubiliejaus. Konstituciją 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos piliečiai patvirtino referendumu. Tiesa, pati Tauta Konstitucijos teksto, kaip įprasta tokiems atvejais, nerengė. Jai tik vienas Konstitucijos variantas buvo pateiktas patvirtinti. Ir jį tą padarė – projektas tapo Konstitucija.

Kadangi pati Tauta Konstitucijos teksto nerengė, jai viso teksto subtilybės nebuvo per daug įdomios, ir Tauta tais didžiulio pakilimo metais net negalėjo numanyti, kad Konstitucijos tekste galėtų būti kažkokių nesusi-pratimų tuo metu ar ateityje. Tautai buvo svarbu, kad Konstitucijoje būtų nustatyta Tautos valdžia (demokratija), valstybės valdžios pasiskirstymas ir jos ribos, žmogaus teisės ir laisvės bei jų teisminis gynimas. Na ir, žinoma, piliečių teisė priešintis bet kam, kas kėsina į konstitucinę santvarką.

Kartu tai ir Konstitucijos (kurią ir Valstybės knyga galima vadinti), kaip pagrindinio šalies įstatymo ir šiuolaikinės demokratijos simbolio, galiojimo patikrinimas. Kartkarčiais piliečiai tai vienai, tai kitai valdžios sričiai teisėtai (ir ne visai) būdais ir priemonėmis reiškia savo nepasitenkinimą. Paskutiniu metu, o ir anksčiau, Konstitucinis Teismas (toliau – KT) yra sulaukęs priekaištų dėl savo nutarimų įvairiais valstybės gyvenimo klausimais. Ir tokiems priekaištams galima pritarti. Tas, kas šioje publikacijoje rašoma, yra asmeninė autoriaus nuomonė.

Iš principo, jei KT dirbtų griežtai pagal Konstituciją – tikrintų pagal jam nustatytus įgalinimus (sąžoningai rašau „įgalinimus“, nes Konstitucijoje rašomi įstaigų ir pareigūnų „įgaliojimai“ nėra tikslūs) teisės aktų atitiktį (ar neatitiktį) Konstitucijai – nebūtų dalies priekaištų ir nesusipratimų.

Man atrodo, kad KT veiklos prieštaringumo priežastys yra dvi: viena iš jų labai paprasta ir žmoniška, bet ydinga. Tai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 16 straipsnyje buvusi taisyklė: „Konstitucinio Teismo teisėjui mokamas 30 proc. didesnis negu Aukščiausiojo Teismo teisėjo maksimalus atlyginimas.“ Tai tiesiog jokia teisės teorija, įstatymu ar praktika nepamatuota taisyklė. Tai puikybės išraiška per įstatymą ir kartu

”

TA APLINKYBĖ, KAD TEISĖJAI GALI KREIPTIS Į KONSTITUCINĮ TEISMĄ DĖL TEISĖS AKTO ATITIKTIES KONSTITUCIJAI, NĖRA ĮRODYMAS, JOG KONSTITUCINIS TEISMAS YRA TEISMINĖS VALDŽIOS ĮSTAIGA. GREIČIAU TAI PANAŠU Į TARYBINIŲ LAIKŲ PROCEDŪRĄ, PAGAL KURIAŲ, PVZ., LTSR AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS PREZIDIUMAS AIŠKINO ĮSTATYMUS IR TOKS AIŠKINIMAS BUVO PRIVALOMAS.

“

Aukščiausiojo Teismo teisėjų (ką jau kalbėti apie žemesnių teismų teisėjus) pažeminimas. Tokie dalykai net kažkokiam komentarui nepriimtini.

Ir nors tyliai nevykusi norma pakeista, puikybės sėkla, atrodo, liko KT nutarimuose ir kai kuriuose KT šalininkų teiginiuose apie tik šio teismo vykdomą „konstitucinį teisingumą“, apie kažkokį Konstitucijos realų pasireiškimą tik per KT nutarimus ir t. t.

O dabar apie pačios Konstitucijos nuostatas, susijusias su KT. Pagrindinis klausimas yra toks, ar pagal Konstituciją KT yra teisminės valdžios įstaiga ar kažkokia kita? Kitaip sakant, ar pavadinimas atitinka teismų sampratą.

Mano nuomone, KT nėra teisminės valdžios įstaiga, nors ir pavadinta teismu. Pagal Konstituciją žmogus negali kreiptis į KT, taigi KT neturi vieno iš pagrindinių teismų bruožo, nes KT tiesiog nepriima žmonių pareiškimų ir jų negina, t. y. neįgyvendina Konstitucijoje numatytos vienos iš universaliausių žmogaus teisių – jų gynimo teisme. Nuomonė, kad KT gali žmogaus teises ginti atitinkamai pasisakydamas žmogaus teisių klausimais arba per tuos, kurie turi teisę kreiptis į KT, yra praeitis žmonijos gyvenimo etapas. TSRS buvo tvarka, kad vietinės ir centrinės liaudies deputatų tarybos, rajkomai ir centro komitetai ir kiti tarybiniai bei partiniai pareigūnai

žmogaus teises gynė, bet demokratinė valstybė nebuvo.

Tai, kad KT nėra teisminės valdžios įstaiga, patvirtina dar vienas Konstitucinės sąrangos faktas. KT neturi jokio procedūrinio ryšio su tikrų teismų sistema. Tas ryšys turėtų būti išreikštas tik per procedūrinį pavaldumą, t. y. kad KT galėtų panaikinti kitų teismų sprendimus. To pagal Konstituciją nėra. KT nutarimo galia, kad jo nutarimo teismai turi paisyti, priklauso nuo teisės akto, kuris KT pataisytas, galios idėjos, o ne nuo teismų procedūrinio pavaldumo. Netgi Konstitucijoje numatyta teismų teisė kreiptis į KT dėl neaiškių teisės aktų atitikties Konstitucijai aspektu neleidžia KT laikyti teisminės valdžios įstaiga.

Maža to, pagal Konstituciją KT yra atskirtas nuo kitų teismų. Žinau, kad KT šalininkai moko, jog Konstituciją reikia nagrinėti kaip vientisą aktą ir, girdi, kad KT ir teismai skirtinguose Konstitucijos skirsniuose jų vientisumo nepanaikina. Tačiau akivaizdu ir tai, kad teisė, ir konstitucinė, pripažįsta ir atskyrimo principą. Valstybės valdžia vientisa, tačiau ją sudarančios valdžios – įstatymų leidžiamoji, vykdomoji ir teisminė – Konstitucijoje atskirtos net techniškai – jų funkcijos aprašomos, kaip KT ir teismų, skirtinguose Konstitucijos skirsniuose.

Ta aplinkybė, kad teisėjai gali kreiptis į KT dėl teisės akto atitikties Konstitucijai, nėra įrodymas, jog KT yra teisminės valdžios įstaiga. Greičiau tai panašu į tarybinių laikų procedūrą, pagal kurią, pvz., LTSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas aiškino įstatymus ir toks aiškinimas buvo privalomas.

Būtent dėl to, kad tik apibrėžtos valstybės įstaigos ir pareigūnai (Seimas, jo narių grupė, Vyriausybė, Prezidentas ir teismai) (elitas) gali kreiptis į KT ir ten diskutuoti įvairių doktrinų klausimais, Konstitucija numatė kitų būdų saugoti žmones nuo teisės aktų, priešingų Konstitucijai, poveikio.

Vienas iš tokių būdų ir yra tas, kad teismai, nagrinėdami bylas ir radę įstatymų, kurie priešingi Konstitucijai, klauso ir Konstitucijos, nes toks klausymas nulemia ir hierarchinį klausymą, t. y. Konstitucija yra tokio klausymo viršūnė. Teismai tokiu atveju tik paaiškina, kad ginčą sprendžia pagal Konstituciją, ir nemoralizuoja Seimo, ką jis turi daryti.

Kitas būdas – Konstitucijos 7 straipsnyje nustatyta, kad „Negalioja joks įstatymas ar kitas aktas, priešingas Konstitucijai“. Tai reiškia, kad pasirodęs Seimo įstatymas, bet turintis neatitikties Konstitucijai ydą, negalioja pats savaime nuo jo paskelbimo dienos. Jis yra niekinis. Terminas „niekinis“ pagal civilinę teisę, kai sandoris yra priešingas įstatymui. Niekinis įstatymas joks asmuo neturi vadovautis ir jokios konstatacijos, net ir KT, kad įstatymas niekinis, nereikia. O ir neįmanoma, nes žmogus negali kreiptis į KT.

Tiesa, žmogus, savo veiksmus motyvuodamas įstatymo neatitiktimi Konstitucijai ir negalėdamas pats kreiptis į KT, rizikuoja, nes bet kas kitas jam gali nurodyti, kad įstatymas, kol nepakeistas ar nepanaikintas, galioja. Bet čia tikrasis ginčas ir gali atsirasti. Tačiau tokia padėtis paties konstitucinio principo, kad priešingi Konstitucijai įstatymai yra savaime niekiniai, mano supratimu, nepaneigia.

Nepasakyčiau, kad 1993 m. vasario 3 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas prisidėjo prie realios padėties, kad KT yra teisminės valdžios institucija. Maža to, šis įstatymas tam tikrais atvejais tapo pavyzdžiu ir nesakyčiau, kad geru. Antai, Konstitucinio Teismo įstatymo 30 straipsnyje numatyta, kad Konstitucinis Teismas tiria ir sprendžia tik teisės klausimus. O teismų bruožas – fakto ir teisės klausimų sprendimas. Būtų lyg ir nieko, jei tas tyrimas būtų likęs Konstituciniame Teisme. Tačiau ši idėja persikūnijo į Baudžiamojo proceso ir Civilinio proceso kodeksus (atitinkamai (BPK 376 str. 1 d.; CPK 353 str. 1 d.). Teoriškai bylų nagrinėjimas teisės taikymo požiūriu panašus į kunigo sekmadieninį pamokslą apie būtinumą, pvz., gražiai elgtis. Kaip tai atrodo, cituoju konkrečios nutarties teksto dalį: „Kasacinis teismas

”

SVARBIAUSIAS KONSTITUCINIS KONSTITUCINIO TEISMO PARADOKSAS YRA TAS, KAD JIS YRA TARSIS PRIEMONĖ UŽGLAISTYTI GANA ŠIURKŠČIAS KITŲ VALDŽIŲ, PRAKTIŠKAI ĮSTATYMŲ LEIDĖJO, PADARYTAS KLAIDAS, KURIOS NE TIK KAD PAŽEIDŽIA, BET LAUŽO ŽMOGAUS TEISES.

patikrina apskūstus teismų sprendimus ir nutartis teisės taikymo aspektu ir sprendžia teisės, o ne fakto klausimus (CPK 353 straipsnio 1 dalis).“ Teisės taikymo aspektas pateiktame kasaciniame skunde nebuvo rastas, kasacinis skundas nebuvo priimtas, nors žmogus skundėsi žemesnių teismų sprendimais dėl to, kad jie atsisakė atkurti civilinės bylos, kurioje teisme dingo jo priešiškinys, dalį (civ. b. Nr. 3P-928/2008).

Yra ir daugiau požymių, rodančių, kad KT yra ne teismas. Štai kad ir pareiškėjų pareiga pagal Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 66 straipsnio

5 dalį paduoti KT, be savo prašymo ir priedų, dar 30 prašymo ir priedų egzempliorių. Nors KT jurisprudencija ir neaiškina, kam tie egzemplioriai reikalingi, bet iš kai kurių KT nutarimų galima manyti, kad KT tik pagal jam žinomą tvarką ieško nuomonių šalia KT. Čia gal ir nieko blogo, kad koks nors konstitucinės teisės mėgėjas ar profesionalas atsiliepia į prašymus, bet procedūriškai nėra užtikrintas galimas neigiamas poveikis pačiam KT. Neaiški ir, sakyčiau, netgi KT nepatogi situacija ir tada, kai KT ekspertų ir specialistų dingstimi kviečia į teismo posėdį teisininkus, kurie specializuojasi kokioje nors srityje. Šiaip jau teismų teisėjai visame pasaulyje neklausia iš šalies kitų teisininkų nuomonės konkrečiose bylose. Jie paprastai patys išmano įstatymus ir pagaliau yra atsakingi už savo darbą. Specialistų ieško tik tada, kai susiduria

“

su ne teisės klausimais ir jų nesupranta. Tas yra nulemta bene vienintelės priežasties – užtikrinti teismų nepriklausomumą.

Ne teismams būdinga taisyklė, numatyta Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 23 straipsnio 2 dalyje: „Prireikus į organizacinius posėdžius pakviečiami mokslininkai, specialistai, kiti asmenys.“ Suprantu, kad KT didžiulė garbė, kai mokslininkai aplanko jo organizacinius posėdžius. Tačiau tokie lankymai tikrai nebūdingi teismams (žr. BPK ir CPK). Dar blogiau, kai kas tokius apsilankymus KT organizaciniuose posėdžiuose gali išaiškinti kaip poveikį

KT: atsinešus kokią nors doktriną ar jos siūlymą KT, atsiranda begalinis noras, kad KT ją priimtų. Tačiau ir tokiu atveju atsiranda KT nepriklausomumo problema, nors mokslo darbininkas tegali norėti, jog KT būti pagirtas, jei KT priims jo mintį.

Gana keista, sakyčiau, teismui ne visai būdinga bylos rengimo KT posėdžiui tvarka pagal 27 straipsnį. Čia nustatyta vieno teisėjo teisė apklausti pareiškėjus ar jo atstovus, suinteresuotą asmenį ar jo atstovus, liudytojus, skirti ekspertizes ir t. t. Jeigu KT pretenduotų į tikrą teismą, tai kas jau kas, o šalys ir liudytojai turėtų būti apklausiami teismo posėdyje.

Tačiau svarbiausias konstitucinis KT paradoksas yra tas, kad KT yra tarsi priemonė užglaistyti gana šiurkščias kitų valdžių, praktiškai įstatymų leidėjo, padarytas klaidas, kurios ne tik kad pažeidžia, bet laužo žmogaus teises. Tokia teisių

pažeidimo galimybė yra Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalis: „Lietuvos Respublikos įstatymas (ar jo dalis) arba kitas Seimo aktas (ar jo dalis), Respublikos Prezidento aktas, Vyriausybės aktas (ar jo dalis) negali būti taikomas nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, o jau minėto Konstitucijos 7 straipsnio 1 dalyje priešingo Konstitucijai įstatymo negaliojimas nesaistomas nei su KT nutarimais, nei su jokio kito pareigūno, įstaigos ar žmogaus nuomone. Čia dar pusė bėdos. Kur kas liūdniau, kad Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalies nuostata sudaro galimybę tam tikrai žmonių grupei pasinaudoti neteisėto veiksmo (priešingas Konstitucijai įstatymas būtent toks yra) rezultatais, ir žmonės, kurių teisės netei-

sėtu veiksmu pažeistos, lieka neapginti, nes ydingas teisės aktas netaikomas tik po KT nutarimo paskelbimo, o ne nuo tokio įstatymo įsigaliojimo dienos, kaip turėtų būti pagal teisės principus.

Štai tokio teisių pažeidimo pavyzdys. Pilietis Z. K. kreipėsi 1996 m. į Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą (civilinės bylos Nr. 2A-653/96), kad būtų panaikinti žemesnių teismų sprendimai, kuriais jo ieškinys atmestas. Z. K. savo ieškiniu prašė panaikinti rajono valdytojo potvarkį, pagal kurį jo seneliui M. G. priklausiusiame name iki 1940 m. ir Z. K. iš dalies jau grąžintame name buvo leista privatizuoti vieną butą pilietei V. D.; panaikinti atitinkamą šio buto pirkimo–pardavimo sutartį ir dar vieną potvarkį, kuriuo už butą buvo pasiūlyta kompensacija. Ieškovas prašė atnaujinti ir ieškinio senaties terminą,

”

PAGAL KONSTITUCIJĄ KONSTITUCINIS TEISMAS TURI TEISĘ, O IR PAREIGĄ, NAGRINĖTI TIK TĄ PRAŠYMĄ, KURĮ ĮTEIKĖ PAREIŠKĖJAI. TEISMAMS NEBŪDINGA SVARSTYTI TAI, KAS „PAKELIUI“, IR TĄ NUOMONĘ APIE „PAKELIUI“ PATEIKTI KAIP KOKĮ AUKŠČIAUSIĄ, NEPAKARTOJAMĄ PAVYZDĮ. IR DAR BLOGIAU, KADA KONSTITUCINIS TEISMAS, NESANT PAREIŠKĖJŲ PRAŠYMO, KOKĮ NORS ĮSTATYMĄ AR JO TAIŠYKLĘ PRIPAŽĮSTA ESANT PRIEŠINGĄ KONSTITUCIJAI.

“

ADVOKATAS ŠARŪNAS VILČINSKAS

nes potvarkių laiku apskūsti negalėjo, jie buvo priimti 1993 m. gegužės 17 d. Vyriausybės nutarimo Nr. 337, kuris KT pripažintas priešingu Konstitucijai tik 1994 m. birželio 15 d., pagrindu.

Aukščiausiasis Teismas, atmesdamas kasacinį skundą, be kitų motyvų, pažymėjo, jog potvarkis dėl buto pardavimo jau įvykdytas (Konstitucijos 107 str. 1 d.; Konstitucinio Teismo įstatymo 72 str. 4 d.) ir kad ieškovas nesikreipė į KT (lyg būtų galėjęs tą padaryti?).

Kitas pavyzdys nesusijęs su turtais. Du buvę Lietuvos piliečiai ir turėję teisę savo pilietybę grąžinti pagal Lietuvos pilietybės įstatymą kreipėsi nustatyta tvarka į instancijas dar prieš pusmetį iki žymaus KT 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimo „Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, prašydami grąžinti Lietuvos pilietybę. Instancijos, užuot spręstų tai, ko ieškovai prašė, prašymo sprendimą pavilkino, – juos išbraukė iš visų duomenų, kur jie buvo minimi kaip Lietuvos piliečiai. Tada jie kreipėsi į Vilniaus apygardos administracinę teisumą su skundu (bylos Nr. 1-8086-12/2007), kad instancijų sprendimai dėl pilietybės negrąžinimo būtų panaikinti ir atnaujintas terminas paduoti prašymą. Tai buvo padaryta jau po 2006 m. lapkričio 13 d. KT nutarimo, nes atsakymas dėl pilietybės grąžinimo buvo gautas po KT nutarimo. Apygardos administracinis teismas atmetė skundą ir motyvavo, kad po KT nutarimo (juo pilietybės grąžinimas buvo paskelbtas priešingu Konstitucijai) paskelbimo neatitinkančiu įstatymu negalima vadovautis. Apeliacinis skundas buvo atmestas. Šiuo atveju teismai pritaikė grįžtamąjį KT nutarimo galiojimą.

Tokia padėtis ir dabar. Administracinėje byloje Nr. 1-640-484/2012 tretysis suinteresuotas asmuo savo atsiliepime dėl neišmokėtos pensijos

dalies ir palūkanų rašo, kad Vilniaus apygardos administracinis teismas turėtų vadovautis Konstitucijos 107 straipsniu, nepaisant to, jog KT 2012 m. rugsėjo 21 d. nutarimu paskelbė apie neteisėtą pensijų sumažinimą, kuris buvo įgyvendintas priešingu Konstitucijai įstatymu daug anksčiau, negu tas buvo pripažinta.

Tiesiog nepakartojama savo minties gilumu viena taisyklė galioja Konstitucinio Teismo įstatyme. O ji yra tokia, tiesa, privaloma, matyt, tik KT. Minėto įstatymo 17 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad „Konstitucinis Teismas klauso tik Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir jai neprieštarujančių įstatymų.“ Minties gilumas yra tas – kokie tie kriterijai, pagal kuriuos KT, prisiliesdamas prie įstatymų, žino, jaučia, atpažįsta, mato ir t. t., kad jie neprieštaruja Konstitucijai. Ir kodėl tik KT turi savybę – tiksliau gebėjimą – klausyti Konstitucijai neprieštarujančių įstatymų? Pagaliau, koks yra tos procedūros, kad reikia kreiptis į KT dėl teisės aktų tyrimo atitikties Konstitucijai požiūriu, ir šio specialaus KT sugebėjimo ryšys. Juk jeigu KT sugeba vadovautis neprieštarujančiais Konstitucijai įstatymais, kaip tai užrašyta Konstitucinio Teismo įstatymo 17 straipsnio 2 dalyje, tai paslapties neturėtų būti ir visiems kitiems, iš jų ir piliečiams turėtų būti paskelbta, kaip tas neprieštaravimas nustatomas ir kaip juo naudotis.

Kartais atrodo, kad KT pritrūksta drąsos. Štai kad ir 2012 m. rugsėjo 25 d. KT nutarimas dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 30(1) straipsnio 2 dalies (2007 m. gruodžio 13 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Pagal jį teismai bus laisvesni ir galės nekonfiskuoti automobilių, kai nusižengimas bus numatytas pagal ATPK 130(2) straipsnį. Teismai ir iki šio nutarimo buvo laisvi ir galėjo spręsti pagal teisingumo, o dabar dar ir pagal protingumo bei sąžiningumo kri-

terijus. Bet KT nuoroda į savo ankstesnį 1996 m. balandžio 23 d. nutarimą ir pamąstymai apie tai, kad *mutatis mutandis* (KT posakis) savininkas gali netekti savo turto, jei jis perdavė savo turtą žmogui, kuris vėliau su jo turtu tapo pažeidėju, ir kad savininkas rizikuoja jo netekti, nes jis gali būti konfiskuotas kaip pažeidėjas ir rankis ar priemonė, ne visai pagrįsta.

Dalykas yra tas, kad pagal civilinę teisę, sudarant bet kokią sandorį, susijusį su turtu, bet kurios šalies atsakomybė yra tik tarp sandorį sudariusių šalių. Joks trečiasis asmuo, tarp jų ir valstybė, nedalyvauja ir net negali dalyvauti. Administracinis pažeidimas – neblaivus vairuotojas važiavo pasiskolintu automobiliu savininkui nežinant, yra teisinis valstybės ir pažeidėjo ryšys. Ir šis administracinio pobūdžio santykis negali būti perduotas, paveldėtas ir kitaip perkeltas turto savininkui. Tokią savininko teisę Konstitucija gina (23 str.). Savininkas tikrai negali numatyti, jog tas, kas gavo pasinaudoti jo turtu pagal sutartį, sąmoningai pažeis kokias nors taisykles. Taip galvojant, ir kelių savininkai gali būti kalti, kad kai kurie vairuotojai per greitai važiuoja. Civilinė teisė ne įtarinėjimų teisė ir ji tikrai be niekur nieko nepasidaro kita.

Dar vienas pastebimas KT veiklos bruožas yra tas, kad KT nežinia iš kur pasisako klausimais, dėl kurių pareiškėjai ir neprašo KT pasisakyti. Šiuos tyrimus (sąlygiškai galima pavadinti „pakeliui“) KT pridengia gana skambiais vardais „konstitucinės teisės“ ar „Konstitucinio Teismo“ doktrina, „jurisprudencija“, kažkokiu išskirtiniu metodu ar net keliais ir pan. Pagal Konstituciją KT turi teisę, o ir pareigą, nagrinėti tik tą prašymą, kurį pareiškėjai įteikė KT. Teismams nebūdinga svarstyti tai, kas „pakeliui“, ir tą nuomonę apie „pakeliui“ pateikti kaip kokią aukščiausią, nepakartojamą pavyzdį. Ir dar blogiau, kai KT, nesant pareiškėjų prašymo, kokią nors įstatymą ar jo taisyklę pripažįsta esant priešingą

Konstitucijai. Tą sakydamas nurodau KT 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimą dėl Pilietybės įstatymo, kuriuo pripažino pilietybės grąžinimą priešingu Konstitucijai.

KT pamėgtas „pakeliui“ užsiminimas apie kažkokią esamą ar nesamą problemą yra nebūdingas teismams ir teoriškai bei praktiškai nepagrįstas dėl to, kad pakeliui stabtelėjimai yra be tyrimo, be ryšio su nagrinėjama tematika, vadinasi, nebaigti. Dėl to KT mėgsta nurodyti, ką jis jau anksčiau „konstatavęs“. Kartais tas „pakeliui konstatavimas“ gali būti atvirai suprastas kaip ir su Konstitucija susikertantis. Antai 2006 m. birželio 6 d. nutarime KT dėl savęs, lyg tarp kitko pažymi, kad „Šiuo metu pagal Konstituciją ir įstatymus Lietuvoje yra trys sistemos: Konstitucinis Teismas vykdo konstitucinę teisminę kontrolę; 2) Konstitucijos 111 str. 1 d. nurodyti Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, apygardų ir apylinkės teismai sudaro bendrosios kompetencijos teismų sistemą; 3) pagal Konstitucijos 111 str. 2 d. administracinių, darbo, šeimos ir kitų kategorijų byloms nagrinėti gali būti įsteigti specializuoti teismai – šiuo metu įstatymais yra įsteigta ir viena specializuotų teismų, būtent, administracinių, sistema, kurią sudaro Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas ir apygardų administraciniai teismai (Konstitucinio Teismo 2004-12-13, 2006-01-16, 2006-03-28, 2006-05-09 nutarimai)“.

Toks tvirtinimas apie trijų rūšių sistema yra nepagrįstas, nes Konstitucijoje rašoma kitaip. Konstitucijos 6 straipsnio nuostata – valstybės valdžią vykdo Seimas, Prezidentas, Vyriausybė ir Teismas. Tai reiškia, kad teismų sistema viena ir nedaloma. Konstitucijos 111 straipsnio 1 dalies taisyklė apie specializuotus teismus kaip apie teismų rūšis, o ne atskirą sistemą. Toks aiškinimas, kaip kad aiškina KT, yra priešingas Konstitucijos 6 straipsniui, nustatančiam valdžių pasidalijimo ir teis-

minės valdžios vienybės principą. Be to, toks tvirtinimas pateisina administracinių teismų, kurių dabartinė veikla yra priešinga Konstitucijai, o būtent: įstatymui ne visi lygūs (Konstitucijos 29 str. 1 d.; žmonių lygybės prieš įstatymą principui 29 str. 2 d.). Žmonės, kurių teisių gynimas patenka administracinių teismų jurisdikcijon, yra pagal įstatymus nelygūs su tais, kurių teises gina bendrieji teismai, nes negali kreiptis į Aukščiausiąjį Teismą. Kartu tai pažeidžia asmens lygybę.

Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas dėl paties KT padėties (teismas jis ar ne) nelabai yra suprantamas ir dėl to, kad jame nėra net diskusijos apie tai, ar gali teismu vadintis įstaiga, į kurią žmogus negali kreiptis pagal Konstituciją; ar valstybės įstaiga gali vadintis teismu, jei ta įstaiga, nors ir teismu pavadinta, neturi pagal Konstituciją visuotinai įprasto procedūrinio ryšio su kitais teismais; ar valstybės įstaiga gali vadintis teismu, jei tik teisės aiškinimąsi pripažįsta be fakto; ar konstitucinis valstybės įstaigų atskyrimo principas nelemia, kad KT nėra teisminei valdžia priskirta įstaiga, ir t. t. Žinoma, toks KT požiūris galėtų priklausyti tik jam. Bet daug liūdniau yra tai, kad tokia praktika kartais persikelia ir į kitų teismų veiklą. Ne vienas teisininkas, susidūręs su teismais, galėtų nurodyti konkrečių pavyzdžių, kai dėl nepaaiškinamų priežasčių vienpusiškai aptariamai įvairūs bylos duomenys ir įstatymai.

Net ir su Konstitucijoje esančiais trūkumais KT savo veikla neturėtų būti trukdys teismų ir kitų valdžios įstaigų veikloje. Suprantama, dažnai gali atsirasti problema, ką daryti, jei tenka susidurti su KT. Ypač advokatui. Manau, nepaisant dviprasmės padėties, KT turi būti panaudotas taip, kaip geriau žmogui. Jeigu teisėtam interesui reikia, būtina prašyti teismų, kad jie kreiptųsi į KT, jei be jo nesugebama išnagrinėti ginčo. Kitais atvejais,

reikia argumentuotai nurodyti KT suklydimo trūkumus. Pavyzdžiui, susidūrus su teiginiu, kad KT yra teisminės valdžios įstaiga, galima ir reikėtų, be to, kas yra Konstitucijoje, pažymėti, jog toks tvirtinimas reiškia nepagrįstą funkcijų, kurių jis neturi, suteikimą. Konstitucinėje praktikoje galioja taisyklė – žmogus gali ir turi teisių daugiau, negu Konstitucijoje ar įstatymuose numatyta, – valdžios įstaigos ir pareigūnai turi tik tiek teisių (funkcijų), kiek Konstitucijoje ar įstatymuose nustatyta. Jeigu valdžios įstaigos teisės ir pareigos ar veiklos savybės nustatytos Konstitucijoje, tai bet koks jų pakeitimas (išplėtimas ar atvirkščias procesas) įmanomas tik Konstitucijos pataisa. Nei įstatymu, nei koku nors aiškinimu, panašiu į 2006 m. birželio 6 d. aiškinimą dėl KT, negalima to daryti.

Susidūrus su teiginiais apie kažkokią precedentinės teisės užuomazgą Lietuvos teisėje, pirmiausia lieka tas, kas buvo – Lietuva nepriklauso anglosaksų teisės sistemai. Antra, precedentas kaip teisės šaltinis galimas tik tuo atveju, jei ginamas interesas nesureguliuotas įstatymu ar kitu teisės aktu. Pagaliau reikia žinoti (bent, mano supratimu), kad nei KT, nei Lietuvos Aukščiausiasis Teismas net ir precedentų negali nei kurti, nei nustatyti. Dalykas yra tas, kad šios įstaigos nagrinėja bylas tik teisės taikymo požiūriu. Pirma ir pagrindinė sąlyga nustatyti precedentą yra tiesioginių ir netiesioginių esminių faktinių aplinkybių nustatymas. Tie teismai, kurie nenagrinėja fakto klausimo, negali samprotauti apie precedentą. Tiksliau, gali samprotauti, bet jų kūrinys nebus teismo precedentu.

Esu įsitikinęs, kad dabartinė padėtis dėl KT ir apie jį turėtų pasikeisti. Patinka jis ar ne, bet kol kas jis yra. Gaila, kad KT veikla kartais nepadeda tai paskirti (tegul ir dviprasmiškai), kuri jam priskirta. O ji ne tokia sudėtinga, kartkarčiais paskelbti visuomenei savo sprendimus šimtą ar daugiau kartų per metus. □